

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

AMERİKA- ÇİN EKONOMİ SAVAŞI VE
ABD-TRANSATLANTİK İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. Bahri Yılmaz

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

AMERİKA- ÇİN EKONOMİ SAVAŞI VE ABD-TRANSATLANTİK İLİŞKİLERİ

ABD-Çin ticaret savaşı ile ilgili manşetler, önceleri *tit-for-tat* (misilleme) tarifeleri ve Başkan Trump'ın ABD'nin Çin ile arasındaki dış ticaret açığının kapatma saplantısı üzerinde yoğunlaştı. Ancak, iki süper ekonomik güç arasında görünürdeki ticaret savaşı, gerçekten sadece aralarındaki ticaret ilişkileri kapsayan bir mücadele değildir. ABD ve Çin arasındaki mevcut gerginliğin birincil kaynağı teknoloji alanındaki müthiş rekabettir.

Çin'i doğrudan hedef alan, retorik yönü ağır basan ve popülizm içerikli tartışmaların artarak tırmanışı ve ideoloji ağırlıklı olması, Trump'ın seçim kampanyasında uyguladığı stratejisinin bir parçasıdır. Başkan ve danışmanları seçim kampanyasında, Çin meselesini agresif bir şekilde gündemde tutabilmek için büyük gayret sarf ediyorlar. Böylece, rakip Joseph Biden'in, Başkan olunca, uygulayacağı Çin politikasının "yumuşak" ve "hoşgörülü" olacağı kaygısı Amerikan kamuoyuna verilmek isteniyor. Gerçek olan durum ise, ABD, diğer devletlerin katılımı olmadan, Çin ile arasında yarattığı sorunları kendi başına çözemeyeceğidir. Bu anlayış, örneğin, Dışişleri Bakanı Pompeo'nun, Temmuz 2020'de "benzer düşünen devletlerin yeni bir gruplaşma, demokrasilerin yeni bir ittifak" oluşturması şeklinde sözlerine de yansdı.

Diğer taraftan, bulunduğumuz zaman diliminde, Çin ile ilgili konularda, ABD ve AB arasında yakın bir iş birliği olanağı şu anda gözüküyor. AB, kendi belirlediği Çin ile ekonomi ağırlıklı stratejisini uygulamaya devam etmektedir. Buradaki en önemli sorun, AB içerisinde, Pekin'e karşı ortak ve tek sesli bir politika izlemenin güçlüğüdür. Çünkü büyük üyelerin ekonomik çıkarları ile orta ve küçük ülkelerin çıkarları örtüşmemektedir. 17+1 hareketi bunun en somut örneğidir. Çin, kendisine karşı, bir ABD +AB ittifakının oluşmasını önlemeğe çalışmakta ve Brüksel ile daha yakın bir iş birliğine hazır gözükmektedir.

Sunuş

3 Kasım'da ABD'de yapılacak Başkanlık seçimlerin en önemli ana başlıklarından birisi de ABD-Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ilişkileridir. Başkan Trump seçildiği 2016 yılından itibaren, Çin ile başlattığı "ticaret savaşı" adı altındaki çatışmacı tutumunu, daha sonra "Teknoloji Savaşına" dönüştürmüştür. Trump yönetiminin Çin'e karşı uyguladığı politikaların hedefinde ekonomik ve teknolojik ayrışmanın olduğu izlenmektedir. Kısacası, Washington yönetimi, Çin ile arasındaki bu gergin ilişkileri bir biçimde gündem de tutmaya çalışmaktadır.

Trump yönetimi, son zamanlarda "*whole of government approach*"-topyekûn hükümet yaklaşımı" adı verilen politikanın hedeflerini, Mayıs 2020'de Beyaz Saray tarafından yayımlanan "*United States Strategic Approach to the People's Republic of China*" başlıklı bir raporu kamuoyu ile paylaşmıştır.¹ Bu stratejinin iki ana hedefi vardır: Birincisi, Amerikan yönetiminin, Çin Halk Cumhuriyeti'ne (ÇHC) karşı giriştiği mücadelede, ekonomik ve sivil kurumları kendi cephesinde toplamak ve onları bu çatışmada güçlendirebilmektir. İkinci amacı ise, Çin'i kendisine ve müttefiklerine zarar verdiğini düşündüğü eylemlerden ve politikalarından vaz geçmeye zorlamaktır.²

ABD-Çin ticaret savaşı ile ilgili manşetler, önceleri *tit-for-tat* (misilleme) tarifeleri ve Başkan Trump'ın ABD'nin Çin ile arasındaki dış ticaret açığının kapatma saplantısı üzerinde yoğunlaştı. Ancak, iki süper ekonomik güç arasında sözde ticaret savaşı, gerçekten sadece aralarındaki ticaret ilişkileri kapsayan bir mücadele değildir. ABD ve Çin arasındaki mevcut gerginliğin birincil kaynağı, teknoloji alanındaki müthiş rekabetidir.

Sorunun temelinde, ABD'nin Çin'i siyasi, güvenlik, ideolojik ve ekonomik açılardan kendisi için bir "varoluşsal tehdit" olarak görmesi yatmaktadır. ABD yönetimi, ilk defa 2. Dünya Savaşı sonrası aralıksız sürdürdüğü ekonomik ve askeri alanlardaki süper güç konumunun sarsıldığını düşünmektedir. Başkanlık seçimi öncesinde, Trump yönetimi Çin'i "Amerikan yaşam biçimine"- karşı tehdit olarak görmekte, bu ülkeye karşı sadece sözel eleştiriler ile yetinmemiş ve aynı zamanda politik ve ekonomik eylemleri de başlatmıştır³: Bunlar arasında, Uygurlara ve Tibet'e karşı yapılan baskılar; Hong Kong'da

¹ United States Strategic Approach to the People's Republic of China, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.20.20.pdf>.

² Peter Rudolf, "Amerikanische Chinapolitik und transatlantische Beziehungen", Nr. 68. September, SWP Aktuell, s.1.

³ Trump accelerates China punishments in time for reelection, <https://www.politico.com/news/2020/07/22/trump-china-punishments-reelection-377405>.

güvenlik yasasının uygulamaya konmasına karşı çıkması, Çinli gazetecilerin faaliyetlerinin sınırlandırılması ve ÇHC Houston Başkonsolosluğunun kapatılması ve çalışanlarının sınır dışı edilmeleri sayılabilir.

Bunun yansira, Trump yönetiminin üst düzey yöneticileri de Soğuk Savaş yıllarındaki, Sovyet-ABD retoriğini hatırlatır bir biçimde, öncelikle Çin yönetiminin Amerikan toplumundaki olumsuz görüntüsünün yaygınlaşmasına önemli katkıları olmuştur.

Bunların başında, ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Robert C. O'Brien'nin Haziran 2020 de yaptığı bir konuşmada, Çin'in zaman içerisinde ekonomik gelişmesi ile birlikte, liberalleşeceğine inanmak ve bu görüşü savunmak, ABD'nin 1930'lardan bu yana izlediği yanlış politikaların sonucu olduğunu iddia etmektedir. ⁴

Ayrıca, Marxist-Leninist odaklı Çin Komünist Partisi (CPCh)'nin Genel Sekreteri Xi Jinping, Stalin'in takipçisi ve totaliter ideolojinin temsilcisi olduğunu öne sürmektedir. Daha da ileri giderek, CPCh'nin sadece kendi vatandaşlarının düşüncelerini ve davranışlarını kontrol etmekle kalmayıp, aynı zamanda, dünyayı kendi ideolojisine göre yeniden düzenlemeyi planladığı iddiasını da gündeme taşımıştır.

Aynı şekilde, FBI Başkanı Christopher Wray, 7 Temmuz 2020 de yaptığı konuşmada, CPCh'nin, özellikle ABD'nin teknoloji ve ekonomi alanlarındaki önderliğine karşı gizli örgüt ve etki operasyonları ile ülkenin güvenliği ve ekonomisi için büyük bir tehdit oluşturduğunu gündeme taşımıştır. FBI Başkanına göre, Çin hükümetinin tüm bu gayretlerinin temel amacı, global düzeyde tek bir süper güç olma hedefi yatmaktadır.⁵

Daha ilginç bir konuşmayı, ABD Adalet Bakanı William P. Barr Temmuz 2020'de yapmıştır. Bakan bu ilginç konuşmasında, CPCh'nin temel hedefinin, açık bir şekilde "kurallara dayalı uluslararası sistemi devirmek ve dünyayı kendi diktatörlüğü için güvenli bir hale getirmek" olduğunu altını çizdi. ⁶ Bakana göre, Pekin ile olan çatışma,

⁴ The Chinese Communist Party's Ideology and Global Ambitions, *Remarks delivered by National Security Advisor Robert C. O'Brien on June 24, 2020, in Phoenix, Arizona.* <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/chinese-communist-partys-ideology-global-ambitions/>.

⁵ The Threat Posed by the Chinese Government and the Chinese Communist Party to the Economic and National Security of the United States, Hudson Institute, Video Event: China's Attempt to Influence U.S. Institutions Washington, D.C. July 7, 2020, <https://www.fbi.gov/news/speeches/the-threat-posed-by-the-chinese-government-and-the-chinese-communist-party-to-the-economic-and-national-security-of-the-united-states>.

⁶ Attorney General William P. Barr Delivers Remarks on China Policy at the Gerald R. Ford Presidential Museum

"ABD ve onun liberal demokratik müttefiklerinin kaderlerini kendi ellerinde tutup tutamayacaklarına ve CPCh'nin ve onun otokratik sistemle yönetilen ve kendisine bağımlı müttefiklerinin geleceğimizi kontrol edip edemeyecekleri " ile ilgilidir.

Bakan'a göre, Çin, olağanüstü yeni bir süper güç olmak ve de ABD'nin yerine geçmek için ekonomik alanda bir "yıldırım harbi " yürütüyor ve ABD'nin teknolojik liderliğini tehdit ediyor. Kısacası, dünyanın "dijital altyapısına" hâkim olmayı hedefliyor. Daha da kötüsü: Çin ABD'yi değiştirmek için ekonomik etkisini kullanıyor, aynı zamanda ABD'de "ideolojik uyumu"-*ideological confirmity*- empoze etmek istiyor ve bunun için de algı operasyonları yürütmektedir. Örneğin, tüm büyük teknoloji şirketleri, yani *Google, Microsoft, Yahoo ve Apple*, "Çin yönetiminin piyonları"- *pawns of Chinese influence*- haline gelmiştir. Çin hükümeti, Amerikan şirketleri üzerinden ve aynı zamanda Amerikan üniversiteleri ve araştırma kurumların da yardımıyla, ABD'de siyasi nüfuzunu genişletmeyi planlıyor. Çin Komünist Partisi sadece Amerikan "yaşam tarzı" için değil, aynı zamanda Amerikalıların "yaşam ve varlığı" için de bir tehdit oluşturmaktadır. ⁷

Bu koroya, Dışişleri Bakanı Michael Pompeo da katılmış ve 23 Temmuz'da yaptığı bir konuşmada, kendi deyimiyle "kör angajmanların" üstesinden gelinmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸ Ona göre, "totaliter ideoloji", Çin'in "küresel liderliği için iyi" bir üreme alanıdır. Amerika artık "ideolojik farklılıkları" görmezlikten gelemez. Bugünün Çin'i bir "normal bir ülke" değildir. Çin Ulusal Halk Ordusu'nun amacı, sadece komünist partisinin yönetimini güvence altına almak değil, aynı zamanda "Çin İmparatorluğu"nun sınırlarını genişletmektir. Konuşması sırasında Pompeo, Komünist Parti ile "özgürlük yanlısı " Çin nüfusu arasında kesin bir ayırım yaptı. Sonunda, Dışişleri Bakanı "özgür dünyanın" kazanacağına dair iyimserliğini korumaya çalıştı.

Çin- Başkanlık Seçimi Öncesi Amerikan Kamuoyunun Gündeminin Ön Sırasında

Çin'i doğrudan hedef alan, retorik yönü ağır basan ve popülizm içerikli tartışmaların artarak tırmanışı ve ideoloji ağırlıklı olması, Trump'ın seçim kampanyasında uyguladığı stratejisinin bir parçasıdır. Başkan ve danışmanları seçim kampanyasında Çin meselesini agresif bir şekilde gündemde tutmayı amaçlayan bir politika izliyorlar. Böylece, rakip Joseph Biden'in muhtemel Başkanlığı döneminde, uygulayacağı Çin politikasının "yumuşak" ve "hoşgörülü" olacağı kaygısı Amerikan kamuoyunda yaygınlaştırılmak isteniyor. Trump'ı destekleyen ve bir siyasi eylem komitesi olan Super-PACs "*America*

Grand Rapids, MI Thursday, July 16, 2020, <https://www.justice.gov/opa/speech/attorney-general-william-p-barr-delivers-remarks-china-policy-gerald-r-ford-presidential>

⁷ ibid.

⁸ "Communist China and the Free World's Future", Speech Michael R. Pompeo, Secretary of State, The Richard Nixon Presidential Library and Museum, Yorba Linda, California, July 23, 2020. <https://www.state.gov/communist-china-and-the-free-worlds-future/>.

First Action'ın" kampanya reklamı: Pekin'i durdurmak istiyorsanız, Biden'ın seçilmemesi gerektiğini söylüyor ve eğer Trump, seçimi kazanamazsa, Ağustos 2020'de Çin'in ABD'ye "sahip olacağını" ve Amerikalıların "Çince öğrenmek" zorunda kalacaklarını iddia ediyor.⁹

Trump yönetiminin propagandasını bir gösterge olarak alırsak, Çin "Amerikan yaşam tarzının" yok edilmesinden başka bir şey düşünmüyor. Nixon'dan, Obama'ya kadarki Amerikan başkanları, ekonomik ve güvenlik çıkarlarını korumaktan çok insan hakları ve demokrasiyi desteklemekle ilgilieniyorlardı. Trump yönetimi, bu politikaların yanlış olduğu görüşündeler. Fakat eski başkanlar, geçmişte ABD, Çin ile ilişkilerinde ne ekonomik ne de güvenlik politikası açısından hiçbir şekilde başarısız da olmadılar.

Bu yoğun algı operasyonların neticesinde, Amerikan kamuoyu Çin'e karşı daha da eleştirel yaklaşmaya başladı. Bugün, Amerikalıların yaklaşık üçte ikisi Çin hakkında olumsuz bir görüşe sahip. Bu, Trump'ın Başkan olarak görevine başladığı günden itibaren % 20 daha yüksek. Bu olumsuz görüş, Cumhuriyetçi seçmenler arasında demokratik seçmenlere göre daha yaygın, daha belirgindir, ancak Demokratların arasında bile, Çin karşıtlığı çoğunluğu temsil etmektedir.

Pew Araştırma Merkezi'nin 2020 Haziran ayı ortası ile temmuz ortası arasında yaptığı bir araştırmaya göre, bu olumsuz eğilim artarak devam ediyor: Bu kez Amerikan halkının %73'ü Çin'e olumsuz bakmaktadır. Katılımcıların yaklaşık beşte dördü, COVID-19 virüsünün küresel olarak yayılmasından Çin'i sorumlu tutmaktadır. Amerikalıların dörtte biri Çini bir rakip olarak görmekte, yaklaşık beşte üçü için güçlü bir rakip ve sadece % 16'sı Çin'i partner olarak kabul etmektedirler.¹⁰

Amerikan kamuoyunun Çin hakkındaki görüşleri olumsuz olsa bile, Başkan Biden döneminde Pekin'e yönelik farklılaştırılmış bir politika uygulanması beklenebilir. Biden'ın açıklamaları ¹¹ ve Demokrat Parti'nin seçim manifestosunu bir gösterge olarak ele alan strateji, ABD'nin Çin ile arasındaki rekabetin devam edeceğini, ancak ilişkilerin daha az çatışmacı söylemler ve uzlaşmacı politikalar üzerinden yürütüleceğine işaret etmektedir.

Demokratlar, ABD'nin teknolojik öncülüğünü ve üstünlüğünü sürdürmek için araştırma ve geliştirmeye (Ar-Ge) yönelik yatırımların artırılacağını açıkladı. Ticaret ve insan hakları konularında, demokratların Çin üzerinde sert bir baskı oluşturması bekleniyor. Çin ile aralarında süregelen sert rekabete rağmen, iklim ve nükleer silahların

⁹ <https://edition.cnn.com/2020/08/11/politics/trump-china-biden-learn-chinese/index.html>

¹⁰ <https://www.pewresearch.org/global/2020/07/30/americans-fault-china-for-its-role-in-the-spread-of-covid-19/>

¹¹ <https://thediplomat.com/2020/07/team-bidens-policies-on-china-and-taiwan/>

yayılmasını önleme politikaları konusunda, Pekin ile iş birliğinin zorunlu olduğu bilincini ön plana çıkarmaktadırlar. Demokratlar ayrıca, Çin ile tartışmalı ekonomik konulardaki müzakere konularını güçlendirmek için müttefiklerle birlikte çalışmaya önem veriyorlar. Fakat Biden seçildiği takdirde dahi, ABD kamuoyunda olumsuz Çin algısının olumlu bir yöne evrilmesi zaman alacaktır ve Çin karşıtı olan politikacıların, firmaların, STK'ların ve Medya'nın toplumda ördüğü duvarın kısa sürede yıkabilmesi oldukça zor gözükmemektedir.

Trump'ın stratejisi, ABD'nin saldırgan, çatışma odaklı söylem ve eylemleri yardımıyla, Pekin'deki rejim değişikliğini hedef aldığı yönündeki algıyı yayarak, Çin'i ABD'ye karşı sert bir tavır almaya kışkırtıyor- ki bu politikanın da Çin'in ABD'den kopuşuna ve yalnızlaşmasına ivme kazandırması bekleniyor. Başkan Trump, attığı bir *tweet*'te ABD'nin "Çin'den tam kopma" seçeneğine sahip olduğunu açıkladı.¹²Yönetimdeki Çin şahinleri, COVID-19 salgınının ABD-Çin ekonomik ilişkilerinin mümkün olduğunca en aza indirilmesi gerektiğine olan inançlarının bir teyidi olarak görüyorlar. Bu çabanın bir parçası olarak da güvenilir bir Ekonomik Refah Ağı (*Economic Prosperity Network*), kurulmasını önermektedirler.¹³ Bu ekonomik ağın amacı da güvenilir yerli, yabancı firmalar ve devletler arasında bir birlik oluşturup, Çin'e olan bağımlılığın azaltılmasını sağlamaktır.

Teknoloji Savaşı İvme Kazandı

Bu hedef zaten Washington'un yeni bir Çin stratejisinin parçası olarak ortaya çıkmıştı. Amacı, bir yandan ileri teknolojiler ve dijital alanlarında Çin'e karşı, "seçici ayrışma"¹⁴ politikası uygulayarak Çin karşısında teknolojik alandaki üstünlüğünü kaybetmemek, öte yandan da Bakan William Barr'ın da öne sürdüğü gibi,¹⁵ Çin karşısında, teknolojik liderlik rolünü koruyarak, ABD'nin yaşam ve güvenlik standardını koruma altına almaktadır. Öte yandan Trump yönetimi, Pekin'in casusluk ve sabotaj yapma yeteneğini önlemek için, Çin'e karşı dijital izolasyonu güçlendirmeyi planlıyor. Bunların arasında, Çin Apps olarak bilinen *TikTok* ve *WeChat*'in yasaklanması da gelmektedir.

Bu politikanın temelinde, *Huawei* şirketinin çalışma alanının ve ileri teknolojiye ulaşımının sınırlamak bulunmaktadır. *Huawei* ile birlikte çalışan diğer ülkelerdeki şirketler bilgisayar çipi üretmek için Amerikan teknolojisini kullanıyorlarsa ve

¹² <https://www.marketwatch.com/story/trump-says-us-has-option-of-decoupling-from-china-contradicting-his-trade-chief-2020-06-18>

¹³ <https://foreignpolicy.com/2020/05/14/china-us-pandemic-economy-tensions-trump-coronavirus-covid-new-cold-war-economics-the-great-decoupling/>

¹⁴ James Andrew Lewis, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/190904_Lewis_ChinaTechTransfer_WEB_v2_1.pdf

¹⁵ *ibid.*

Huawei'ye çip tedarik etmek istiyorlarsa, ihracat lisansına başvurmak zorundalar. Çip Çinli şirketlerin kolayca ulaşamayacağı bir üretim yöntemiyle üretilmektedir.¹⁶ Sadece birkaç üretim ülkesi, özellikle ABD, Japonya ve Hollanda (%90) çip üretimi için gerekli ekipmana sahiptir. Washington, Hollanda'yı ikna etme ve baskı uygulama girişimlerine çoktan başladı. Hollanda hükümeti de, ASML'nin Çin'e özel makinelerini teslim edilmesine izin vermedi.

ABD hedefinde sadece *Huawei* yoktur. Örneğin, Washington, Avrupa ülkelerinin havaalanları, limanları ve sınırlarında mallar, bagajlar ve yolcular için tarama sistemleri üreten *Nuctech Co.* ile yaptıkları sözleşmelerden, AB ülkelerini vazgeçirmeye çalışıyorlar.¹⁷ Havalimanlarındaki cihazların yüzde doksanı Çinli şirket *Zahlen*'den gelen cihazlardan oluşmaktadır. ABD Ulaştırma Güvenlik İdaresi, 2014 yılında ABD havalimanlarında Çin yapımı tesisleri yasakladı.

ABD ve diğer ülkelerin Çin'in IPR (*international property rights*) ve teknoloji uygulamaları hakkında meşru endişeleri var. 5G ve AI gibi yeni dönüştürücü teknolojilerin geliştirilmesi, ABD ve Çin arasında kritik bir gerilim kaynağı olmaya devam edecektir. Ancak ilişki aynı anda rekabet ve karşılıklı bağımlılık üzerine kurulu olduğundan, ABD ve Çin teknoloji alanında ilerlemek için bir uzlaşmaya varmaları kaçınılmazdır. ABD-Çin ilişkisi, sadece mevcut temel yapısal sorunları maskeleyen ve mevcut ticari çatışmaya geçici bir çözüm aramak yerine, ilişkilerini daha sağlam temellere oturtmalıdırlar. Aksi takdirde, uzun bir çatışma dönemi, büyük bir olasılıkla, ABD ve Çin'de ticaretin ve yatırımların azalmasına yol açacaktır. Bu çatışmanın sonucu sadece kendileri kaybetmeyecek, küresel düzeyde de olumsuz etkileri olacaktır.¹⁸

¹⁶ Bkz. Ely Ratner, Daniel Kliman, Susanna Blume, Rush Doshi, Chris Dougherty, Richard Fontaine, Peter Harrell, Martijn Rasser, Elizabeth Rosenberg, Eric Sayers, Daleep Singh, Paul Scharre, and Loren DeJonge Schulman. "Rising to the China Challenge Renewing American Competitiveness in the Indo-Pacific," <https://s3.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/CNAS-Report-NDAA-final-6.pdf?mtime=20200116130752>,

¹⁷ By Kate O'Keeffe in Washington, Drew Hinshaw in Warsaw and Daniel Michaels in Brussels June 28, 2020 9:00 am ET U.S. Presses Europe to Uproot Chinese Security-Screening Company: <https://www.wsj.com/articles/u-s-presses-europe-to-uproot-chinese-security-screening-company-11593349201>

¹⁸ Bkz. Policy Article Sonali Chowdhry, and Gabriel Felbermayr "The US-China trade deal and its impact on China's key trading partners, *Kiel Policy Briefs*, 134, February, https://www.ifw-kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/-ifw/Kiel_Policy_Brief/Kiel_Policy_Brief_134.pdf

Ancak Şu anda ABD-Çin ilişkilerini Őekillendiren ve güvensizlik yaratan "misilleme mantığı" zellikle finans sektörü üzerinde de olumsuz etkisini göstermektedir.¹⁹ Son yıllarda Çin'in küresel finans piyasalarına entegrasyonu hızla artmıŐtır. Finansal ayrışma yönünde bir eğilimin olduğu diğer bir sektörde, ABD'deki Çin firmalarının bu ülkeye yönelik doğrudan sermaye yatırımlarındaki düŐüŐtür.²⁰

Bu ncelikle Çin hükümeti tarafından yurt dışı sermaye akıŐına getirilen geniŐletilmiŐ kısıtlamaların bir sonucu gibi görünüyor, ama kesinlikle, ABD'de Yabancı Yatırım Komitesinin (CFIUS) Çin yatırımlarını sıkı bir Şekilde kontrol etmesinden de kaynaklanmaktadır. Washington, diğer ülkeleri de kendi daha sıkı kısıtlamalar yönündeki politikasına dhil etmek istiyor. Örneğin, ABD Dışişleri Bakanlığı hassas teknolojiler (MAST) konusunda çok taraflı eylem adı verilen bir süreç baŐlattı ve 15 sanayileŐmiŐ ülkeden hükümet temsilcilerini bir araya getirdi. Amaç, ihracat kısıtlamaları, yatırım kontrolleri, vize taraması ve Çin ile uluslararası bilimsel ve teknolojik iş birliğinden kaynaklanan riskler konusunda "ihtiyatlı ve güvenli koalisyonlar" oluşturmaktadır.²¹

ABD – Çin atıŐmasının Gölgesinde Avrupa Birliği Nereye KoŐuyor?

Amerika ve Avrupa'nın Çin ile karşılıklı çıkarları hiçbir Şekilde uyumlu ve aynı frekansta olmadığından, böyle bir diyalog Őüphesiz gerekli ve yararlı olabilir. AB, Çin ile ilişkilerini sadece ve öncelikle ekonomik çıkarları açısından değerlendirmiyor. Avrupa Komisyonunun Mart 2019'daki bir belgesine göre, ülke politika alanına bağlı olarak "iş birliği ortağı", "ekonomik rakip" ve "sistemik rakip" olarak da değerlendiriyor.²² Ancak Çin'in yükseliŐi ABD ve Avrupa'yı farklı derecelerde etkiliyor, böylece tehdit yöntemleri de farklı bir Şekilde algılanabiliyor. ABD, Çin'i güvenlik, ekonomik ve ideolojik açılardan değerlendiriyor. Ancak Avrupa ve Çin arasında ne bir statü atıŐması ne de AB'nin küresel bir güç olma iddiası var. Avrupa için Çin ile ilişkilerinde güvenlik politikası bir

¹⁹"The decoupling of the US and China has only just begun, Financial Times, <https://www.ft.com/content/9000d2b0-460f-4380-b5de-cd7fdb9416c8>

²⁰ Nicholas R. Lardy, (PIIE,)Peterson Institute for International Economic, "Despite the rhetoric, US-China financial decoupling is not happening," July 2, 2020. <https://www.piie.com/experts/senior-research-staff/nicholas-r-lardy>.

²¹ Christopher Asley, "Bureaucracy and Counterstrategy: Meeting the China Challenge", 11, 2019. <https://www.state.gov/bureaucracy-and-counterstrategy-meeting-the-china-challenge/>

²² European Commission and HR/VP contribution to the European Council EU-China – A strategic outlook 12 March 2019. European Commission. <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.

öncelik değildir ve ancak ekonomik çıkarlar gündemin vazgeçilmez maddelerinden birisidir. COVID-19 salgınının Avrupa'da Çin'e olan ekonomik bağımlılığın açıkça ortaya çıkmasına neden olduğu doğrudur. Fakat AB için asıl hedefin, Çin ile herhangi bir ayrışmaya gitmek değil, tedarik zincirleri ve üretim tesislerinin çeşitlendirilmesi yoluyla Çin'e olan bağımlılığın azaltabilmektir.

Son Çin- AB Zirvesi Nasıl Sonuçlandı?

14 Eylül 2020'de Avrupa Birliği ve Çinli üst düzey liderler arasında sanal bir zirve düzenlendi. Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen ve Almanya Başbakanı Angela Merkel, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile bir video konferans gerçekleştirdi. Bu zirvenin Almanya'da Leipzig'de gerçekleşmesi gerekiyordu ama COVID-19 salgını nedeniyle, bu toplantı online üzerinden yapıldı. Avrupa Konseyi Başkanı Michel'e göre, toplantıda "dört önemli başlık" ele alındı: (1) iklim değişikliği, (2) ekonomik- ticari konular, (3) uluslararası ilişkiler -insan hakları ve (4) COVID-19 ve ekonomik iyileşme.²³

Başkan Michel'in konferans sonrası yaptığı basın toplantısında Çin-AB Zirve sonrası sağlanan uzlaşma başlıklarını içeriğini açıkladı. Bunları kısaca özetlersek;²⁴

- “Nerede durduğumuzu açıkça belirttik. Nerede hemfikiriz ve nerede anlaşamıyoruz. Gerçek farklılıklar var. Ama iş birliğine hazırız. Elimizden geldiğince iş birliği yapmaya ve somut çözümler bulmak için kollarımızı sıvamaya hazırız. Ve bu zor konularda, açık ve ortak bir Avrupa mesajı ilettik: Çin ile karşılıklı, sorumluğa ve adalete dayalı bir ilişki istiyoruz.”
- Ticaret, ekonomik toparlanmamıza enerji verebilir. Ama daha fazla adalet istiyoruz. Daha dengeli bir ilişki istiyoruz. Bu aynı zamanda karşılıklı ve seviyeli bir ortamda çalışma anlamına gelir. Bu nedenle, “Coğrafi Göstergeler Anlaşması'nın” bugünkü imzalanmasını memnuniyetle karşılıyoruz. Doğru yönde atılmış büyük bir adım. Kapsamlı bir yatırım anlaşması ve diğer önemli alanlarda somut sonuçlar üzerinde çalışıyoruz.
- Dijital alanda, özgür, açık ve güvenli bir siber vizyonumuzu savunuyoruz. Halkımızın ve toplumlarımızın iyiliği için. Küresel oyuncular olarak, AB ve Çin'in

²³ Remarks by President Charles Michel after the EU-China leaders' meeting via video conference, Council of the European Union, 14 September 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2020/09/14/remarks-by-president-charles-michel-after-the-eu-china-leaders-meeting-via-video-conference/>

²⁴ İbid.

küresel sorumlulukları var. Bu, kurallara dayalı uluslararası düzenin oluşturulması anlamına gelir.

- Hong Kong için ulusal güvenlik yasası ciddi endişeler uyandırmaya devam ediyor. AB ve üye devletlerimiz tek bir sesle yanıt verdi. Hong Kong'daki demokratik sesler duyulmalı, haklar ve özerklik korunmalıdır. Çin'i, Hong Kong halkına ve uluslararası topluma verdiği sözleri tutmaya çağırдық.
- Çin'in Sincan ve Tibet'teki azınlıklara yönelik muamelesi ve insan hakları savunucuları ve gazetecilere yönelik muameleler konusundaki endişelerimizi yineledik. Sincan'a bağımsız gözlemciler için izin verilmesini istedik ve keyfi olarak gözaltına alınan İsveç vatandaşı Gui Minhai ve iki Kanada vatandaşının serbest bırakılması için çağrıda bulunduk. Bu konuları, Pekin'deki "İnsan Hakları Diyalogunda" ayrıntılı olarak ele alma konusunda anlaştık.
- Çin'i Güney Çin Denizi'ndeki tek taraflı eylemlerden kaçınmaya, uluslararası hukuka saygı duymaya ve sorunları tırmandırmaktan kaçınmaya çağırдық.
- COVID-19 derin ve acil bir tehdit olmaya devam ediyor. Sadece kolektif ve şeffaf eylem tarih kitaplarına bu virüsü gönderecektir. Bir aşı bulmak ve tüm ülkelerde dağıtmak için tek bir yolu vardır. Bu da küresel iş birliği.
- COVID-19'a karşı verilen uluslararası sağlık mücadelesinin tarafsız, bağımsız ve kapsamlı olarak, WHO'nun ve tüm ülkelerin iş birliği ile yapılmalıdır. Michel ve von der Leyen de, COVID-19 salgınının kökenini bulmak için, uluslararası bir soruşturmaya ve tam bir iş birliğine ihtiyaç olduğunu vurguladı (Wuhan'da virüsün ilk ortaya çıkması göz önüne alındığında gerçekten Çin için hassas bir konu).
- Çin'i yapısal reformları hızlandırması ve daha yeşil, daha sürdürülebilir bir ekonomiye ulaşmasını için teşvik ediyoruz. Buna, sürdürülebilir küresel büyümeyi sağlamak ve küresel gerginlikleri azaltmak için, G20 Eylem Planı'nın uygulanması da dâhildir. Çin Afrika'da ekonomik iyileşmeyi teşvik etmeli ve bu ülkelerin borçlarının hafifletilmesi konusunda çok taraflı gayret göstermelidir.
- Sonuç olarak, bugünkü tartışmalarımız büyük önem taşıyordu. Görüşmelerin ve diyalogun önemli olduğunun farkındayız, ancak bunlar yeterli değil. Mesajlarımızı eylemlere dönüştürmeliyiz.

- Değerlerimizi geliştirmek ve çıkarlarımızı savunmak için Çin ile çalışmaya devam etmeye kararlıyız. Karşılıklı çıkarlara saygıya dayalı dengeli bir ilişki istiyoruz.

Sanal ortamda yapılan bu toplantıda, Xi Jinping ise Çin-Avrupa ilişkilerine rehberlik edecek dört yeni ilke önerdi: Bunlar sırasıyla, (1) barış içinde bir arada yaşama, (2) açıklık ve iş birliği, (3) çok taraflılık (*multilateralism*) (4) diyalog ve istişare. Pekin yönetimi, AB ile aralarındaki sorunların kesin çözümü yerine ve ucu son derece yoruma açık, yüzeysel öneriler ile gelişmeleri zamana yaymayı tercih etmektedir. Tecrübeler, Uzak Doğu ülkeleri ile uzlaşmanın zaman aldığı ve sabır isteyen bir süreç olduğunu göstermektedir.

Geçmiş yıllardaki ve bu yeni sonuç bildirelerini karşılaştırdığımızda, büyük ölçüde, iyi niyet dilekleri ve arzu edilen hedefler ortaya koyulmaktadır. Önerilerin, aktif eyleme dönüştürülmesi konusunda taraflar kararlı bir girişimde bulunmuyorlar. Kısaca, çok konuşuluyor, fakat bu beklentiler hayata geçirilemiyor. Çin Başkanı, Xi Jinping, gelişmekte olan büyük bir güç yarışmasında ABD ile AB'nin aynı cephede yer almalarını önlemek ve bu nedenle de AB ile Çin'in ekonomik bağlarını güçlendirmek istiyor. AB tarafı da öncelikle mevcut ekonomik ilişkilerin devamından yana, diğer konularda da sadece beklentilerini ve eleştirilerini dile getiriyor. Başka bir deyişle, Çin-AB ilişkilerinde yeni bir şey yok.

SONUÇ

3 Kasım'da ABD'de yapılacak Başkanlık seçimlerin en önemli ana başlıklarından birisi de ABD-Çin (ÇHC) ilişkileridir. Trump yönetimi bütün gücüyle bu Çin ile arasındaki çatışmayı gündem de tutmaya devam etmektedir. Kendisi tekrar seçildiğinde, Çin üzerindeki yoğun baskıyı daha da artırarak, son başkanlık döneminde Pekin'e karşı daha uzlaşmasız bir tavır alabilir. Biden seçildiği takdirde, Çin ile ilgili sorunlar hemen ortadan kalmayacak, fakat oluşturulacak yeni bir güven ortamı içerisinde, karşılıklı ilişkiler daha yapıcı bir yönde gelişebilir ve her iki tarafı da tatmin edici bir uzlaşma ile sonuçlanabilir. Ayrıca, Çin, ABD ve AB arasında ortak ve yapıcı bir işbirliği de oluşturulup, kendi aralarındaki ve küresel düzeyde sorunlara bir çözüm arayışına gidilebilir.

Diğer taraftan, bulunduğumuz zaman diliminde, Çin ile ilgili konularda, ABD ve AB arasında yakın bir iş birliği gündeme gelecek gibi gözüküyor. AB, kendi belirlediği Çin ile ekonomi ağırlıklı stratejisine devam etmektedir. Buradaki en önemli sorun, AB içerisinde, Pekin'e karşı ortak ve tek sesli bir politika izlemenin güçlüğüdür. Bunun da

temel nedeni, 27 ülkenin Çin ile ekonomik ilişkilerinde farklı beklentilerinin olmasıdır. Çünkü büyük üyelerin ekonomik çıkarları ile orta ve küçük ülkelerin çıkarları örtüşmemektedir. 17+1 hareketi bunun en somut örneğidir. Çin, kendisine karşı, bir ABD +AB ittifakının oluşmasını önlemeğe çalışmakta ve Brüksel ile daha yakın bir iş birliğine hazır gözükmemektedir.